

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЕКСПЕРТНИЙ СУПРОВІД ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ДОСВІД ЄС

QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION AND ITS EXPERT SUPPORT: THE EU EXPERIENCE

УДК 378.091.12-057.86(4-11)

Ілона Тригуб

ORCID iD 0000-0002-5319-1088

кандидат педагогічних наук,
науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенко, 13-б, 04212 Київ, Україна,
i.tryhub@kubg.edu.ua



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ДОСВІД СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті здійснено аналіз досвіду підготовки експертів у галузі освіти у східноєвропейських країнах. Дослідження досвіду країн Східної Європи (Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Болгарія, Республіка Естонія, Республіка Польща, Республіка Словаччина, Республіка Словенія, Республіка Угорщина, Румунія, Чеська Республіка та європейська частина Російської Федерації) дало можливість визначити ознаки класифікації країн Східної Європи щодо дослідження професійної підготовки експертів у галузі освіти (систематичність та тривалість підготовки). Автором статті виявлено тенденції професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи, такі як: загальні та специфічні.

Ключові слова: експерт у галузі освіти; країни Східної Європи; професійна підготовка.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.1.8892>

Вступ. Реформування освіти в Україні, яке реалізується згідно з європейськими стандартами, пріоритетами та цінностями, вимагає запровадження моніторингу та експертного супроводу функціонування всіх її ланок (Огневуик, Sysoieva, 2015). Такий супровід потребує високої компетентності фахівців та відповідної їх професійної підготовки. Існує загальноосвітня практика професійної підготовки експертів у галузі освіти в установах, які здійснюють навчальну, дослідницьку діяльність, а також забезпечують якість освіти (національних агентств). З огляду на це, важливого значення набуває вивчення досвіду професійної підготовки експертів у галузі освіти у зарубіжних країнах, зокрема Східній Європі, задля його запровадження в Україні.

Проблема підготовки експертів у галузі освіти є предметом досліджень як зарубіжних (Ж. Атанасов, С. Бабіакова, А. Барбулесцу, Е. Куріловас, Д. Марек, Г. Маттісен, М. Ніколов, К. Павловський, Р. Сеема, М. Удам, С. Устич Д. Цзікієне та ін.), так і вітчизняних дослідників (О. Боднар, Л. Ващенко, А. Єрмола, О. Касьянова, О. Мармаза, М. Михайліченко, Л. Петренко, М. Сметанський, В. Шахов, В. Чудакова та ін.).

Проте аналіз професійної підготовки експертів у галузі освіти у педагогічній теорії показав, що в Україні вона не є широко дослідженою. Зокрема, у галузі педагогічних наук професійна підготовка експертів у галузі освіти вивчалася за такими напрямками: експертні системи як засіб формування якісних знань учнів; організаційно-педагогічні засади експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл; теоретичні

та методичні основи створення і використання навчальних експертних систем у підготовці фахівців закладів вищої освіти тощо (Tryhub, 2017). Таким чином, досвід підготовки експертів у галузі освіти у східноєвропейських країнах залишається актуальним питанням для дослідження.

Мета статті: здійснити аналіз досвіду професійної підготовки експертів у галузі освіти в країнах Східної Європи задля виокремлення тенденцій такої підготовки.

Класифікація країн Східної Європи щодо дослідження професійної підготовки експертів у галузі освіти. Експерт у галузі освіти визначається нами як незалежний висококваліфікований фахівець, який володіє широкою системою знань у сфері освіти та практичним досвідом з надання компетентної оцінки стану досліджуваного об'єкту, прогнозування його перспектив та підтримки розвитку (Tryhub, 2017, р. 55).

Проаналізувавши різні класифікації країн європейського континенту, у нашому дослідженні до країн Східної Європи відносимо: Латвійську Республіку, Литовську Республіку, Республіку Болгарія, Республіку Естонія, Республіку Польща, Республіку Словаччина, Республіку Словенія, Республіку Угорщина, Румунію, Чеську Республіку (за класифікацією Т. Десятова, 2006) та європейську частину Російської Федерації (Tryhub, 2017, р. 111). Для дослідження тенденцій професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи, здійснено класифікацію країн за такими ознаками: систематичність та тривалість професійної підготовки експертів у галузі освіти.

Таким чином, до першої групи відносимо країни, у яких навчання експертів у галузі освіти не носить системного характеру та характеризується проведенням короткочасних за тривалістю форм навчання (Республіка Польща, Чеська Республіка, Республіка Словаччина, Республіка Болгарія, Румунія, Республіка Угорщина). До другої групи відносимо країни, у яких навчання експертів у галузі освіти не носить системного характеру та характеризується проведенням як короткочасних, так і довготривалих форм навчання (Республіка Словенія, Литовська Республіка, Республіка Естонія). До третьої групи відносимо країни, у яких професійна підготовка експертів у галузі освіти проводиться систематично та характеризується довготривалістю форм підготовки в умовах магістратури та післядипломної освіти (Латвійська Республіка, Російська Федерація) (Tryhub, 2017). Проаналізуємо докладніше досвід цих країн.

І група. У процесі дослідження нами зроблено висновок, що в країнах першої групи професійна підготовка експертів у галузі освіти здійснюється за рахунок проведення семінарів, які мають короткочасну тривалість. Такі семінари, як правило, передують безпосередній роботі експертів та проводяться Агентствами із забезпечення якості освіти. У Республіці Польща, зокрема, створено Польську акредитаційну комісію (2001 р.), що

складається з 80–90 членів, 8 підрозділів за різними академічними областями, до яких експертів у галузі освіти обирають з-поміж досвідчених освітян. Експерти у галузі освіти не готуються систематично, хоча у 1973 р. було створено Комітет експертів і розглядалося питання про необхідність підготовки експертів у галузі освіти на професійному рівні (Polska Komisja Akredytacyjna).

У Чеській Республіці функціонує Чеська інспекція з питань освіти, яка інспектує самооцінку школи, порівнює її з оцінкою інспекції; оцінює якість освіти, розвиток матеріально-технічної бази, виконання законів у галузі освіти; здійснює фінансовий аудит. Окрім того у країні діє Акредитаційна Комісія Чеської Республіки (1990 р.). Комісія складається з 22 робочих груп експертів і займається питаннями акредитації та ліцензування. До груп експертів залучають фахівців з відповідним досвідом роботи (Poslání Akreditační).

Державна система ліцензування й акредитації закладів вищої освіти Республіки Словаччина здійснюється Комісією з акредитації для моніторингу та оцінки разом з рейтинговими агентствами з оцінки якості освіти в закладах вищої освіти. Професійна підготовка експертів у галузі освіти не передбачена. На посаду експертів може бути обрано працівників сфери освіти лише з достатнім стажем і досвідом роботи (ENQA full members).

Національне агентство з оцінки й акредитації Республіки Болгарія (1996 р.) складається з 9 комітетів за різними напрямками вищої освіти, до яких обираються експерти з-поміж досвідчених фахівців. Проте, професійна підготовка експертів у галузі освіти не передбачена (Structure of National Evaluation and Accreditation Agency).

Румунське агентство із забезпечення якості у вищій освіті (2005 р.), яке складається з 14 комісій за різними спеціальностями, до реєстру експертів у галузі освіти також обирає фахівців з досвідом роботи (ARACIS Council).

Угорська акредитаційна комісія вищої освіти (1993 р.), яка складається з 20 основних делегатив-експертів у галузі освіти, обирає досвідчених фахівців, професійна підготовка яких не передбачається (About HAC).

Аналіз освітніх програм у закладах вищої освіти країн першої групи показав, що в системі вищої освіти немає навчальних програм, спрямованих на професійну підготовку експертів у галузі освіти (наприклад: «Інновації і творчість», «Психологія в управлінні», «Консалтинг у галузі управління» в Академії Леона Козмінського, м. Варшава, Республіка Польща; «Педагогіка» та «Психологія» у Карловому Університеті, м. Прага, Чеська Республіка; «Державна політика і державне управління» в Університеті ім. Павла Йозефа Шафарика, м. Кошиці, Республіка Словаччина; «Освітній менеджмент», «Психологія управління» у Пловдивському університеті «Паїсій Хилендарський», м. Пловдив, Республіка Болгарія; «Психологія освіти і консультування», «Освітня політика та управління» у Яссському університеті ім. А. Й. Кузи, м. Ясси, Румунія; «Психологія» у

Будапештському університеті імені Лоранда Етвеша, м. Будапешт, Республіка Угорщина) (Tryhub, 2017, р. 159).

Отже, навчання експертів у галузі освіти у Республіці Польща, Чеській Республіці, Республіці Словаччина, Республіці Болгарія, Румунії та Республіці Угорщина не носить системного характеру. Професійну діяльність експертів у галузі освіти у першій групі країн регламентують Етичні кодекси агентств із забезпечення якості освіти.

II група. У країнах другої групи кандидати в експерти у галузі освіти зобов'язані проходити річне навчання для підвищення кваліфікації. З цією метою проводяться короткочасні та довготривалі форми навчання. Зокрема, проводяться брифінги (вступні інструктажі), тренінги та конференції. Так, наприклад, у Республіці Словенія в 2010 р. засноване Словенське агентство із забезпечення якості вищої освіти. Агентство функціонує за 9 основними напрямками діяльності, формує реєстр місцевих експертів, організовує систему обов'язкового навчання для них, співпрацює з іноземними агентствами щодо забезпечення якості освіти. Кандидати для вступу до реєстру експертів проходять навчання у формі тренінгів та конференцій за такими темами: «Законодавство у галузі вищої професійної або вищої освіти у Республіці Словенія»; «Критерії забезпечення якості, підготовані Агентством»; «Європейські стандарти та рекомендації у галузі забезпечення якості та характеристики Європейського простору вищої освіти»; «Ефективне та дієве управління проектами»; «Ефективна робота у групі; інструменти забезпечення якості»; «Приклади гарної практики»; «Підготовка та здійснення оцінки для початкової акредитації»; «Підготовка та здійснення зовнішньої оцінки»; «Підготовка звітів та їх подання до Агентства». Основним критерієм відбору до реєстру експертів визначено необхідність безперервного навчання експертів. Таке навчання, у формі семінарів та тренінгів, організовує Агентство з метою постійного підвищення рівня знань експертів у сфері забезпечення якості освіти (NAKVIS Experts).

У Литовській Республіці експерти у галузі освіти проходять ретельний відбір з числа провідних фахівців у галузі освіти. Такий відбір з 1995 р. забезпечує Литовський центр оцінки якості вищої освіти. Критеріями відбору визначено наявність у кандидатів відповідних навичок і компетентностей для вирішення поставлених завдань, а також наявність відповідної підготовки або ж проходження брифінгу, де кандидати в експерти отримують інформацію про об'єкт експертизи, позиції учасників, специфічні деталі тощо. Агентство із забезпечення якості у Литовській Республіці надає індивідуальні консультації, проводить тренінги, семінари (також брифінги – вступні інструктажі / семінари) та конференції з проблем забезпечення якості освіти та визнання іноземних кваліфікацій (Strategy And Quality Policy SKVC).

Естонське агентство якості вищої та професійної освіти (засноване в 2009 р.) з метою розвитку необхідних знань, умінь та навичок у здійсненні

експертизи, кандидатам, які підходять на роль експертів у галузі освіти, пропонує проходження річних тренінгів для їх підготовки. До роботи оцінної комісії кандидати можуть бути залучені лише після проходження таких тренінгів, тематика яких суголосна з досвідом Республіки Словенія (ЕККА).

Аналіз магістерських освітніх програм показав, що в системі вищої освіти відсутні елементи професійної підготовки експертів у галузі освіти (наприклад: «Менеджмент» в Університеті Приморська, м. Копер, Республіка Словенія; «Управління проектом», «Знання та інноваційний менеджмент» «Організаційні інновації та управління» в Академії бізнесу та менеджменту, м. Вільнюс, Литовська Республіка; «Освітній менеджмент і лідерство» у Литовському університеті освітніх наук, м. Вільнюс, Литовська Республіка; «Менеджмент» у Талліннському та Тартуському університетах, м. Таллінн та м. Тарту, Республіка Естонія) (Tryhub, 2017, р. 178).

Таким чином, у Республіці Словенія, Литовській Республіці та Республіці Естонія навчання експертів у галузі освіти не носить системного характеру. Однак професійну діяльність експертів у галузі освіти у другій групі країн регламентують Етичні кодекси агентств із забезпечення якості освіти.

III група. У країнах третьої групи професійна підготовка експертів у галузі освіти здійснюється у процесі здобуття вищої освіти в умовах магістратури та після дипломної освіти. Державний контроль за якістю надання освітніх послуг при Міністерстві освіти Латвійської Республіки у 1994 р. здійснював «Центр змісту освіти та екзаменів». У 1995 р. в країні був створений Центр оцінки якості вищої освіти. Акредитація закладів вищої освіти в Латвійській Республіці проводиться під контролем Міністерства освіти та науки. У закладах вищої освіти Латвійської Республіки у магістратурі викладаються предмети, спрямовані на підготовку експертів у галузі освіти, зокрема: у Даугавпільському університеті (м. Даугавпілс) на факультеті освіти та управління запроваджено дворічну магістерську підготовку за спеціалізаціями «Консультант-методист і молодіжний працівник» (дисципліни: «Теорія розвитку кар'єри», «Консультавання теорії та методології», «Стратегічне планування і управління ресурсами» тощо) та «Інституціональний менеджер» (дисципліни: «Державне управління», «Інституційне управління», «Сучасна організація і управління установами», «Психологія управління», «Розробка проектів і управління ними», «Етика державного управління» тощо) (ENQA full members).

У Російській Федерації функціонує Агентство з контролю якості освіти та розвитку кар'єри і Національний центр професійно-загальносуспільної акредитації; окрім консультантів з питань розвитку системи освіти, які є фахівцями, що займаються різними освітніми питаннями, готують і експертів з акредитації. Ми проаналізувати тематику програм різних закладів вищої освіти Російської Федерації, спрямованих на професійну підготовку фахівців у сфері оцінки якості освіти, а також зміст ключових,

загальних та спеціалізованих компетентностей фахівця з питань розвитку системи освіти. Наприклад, Білгородський, Курський та ін. державні університети, Пензенська державна технологічна академія готують консультантів з питань розвитку системи освіти, які співвідносяться з такими кваліфікаціями, як «Освітній менеджер», «Менеджер інноваційного бізнесу», «Управління проектами»; функціонують стажувальні майданчики, програми підвищення кваліфікації, спеціалізовані курси поглибленого навчання; викладаються такі програми підготовки фахівців-експертів у сфері оцінки якості освіти: «Управління якістю освіти», «Експертна діяльність в освіті», «Менеджмент в освіті», «Експертні оцінки в освіті», «Сучасні технології управління освітньою установою», «Інноваційний менеджмент в освіті», «Внутрішній аудит системи менеджменту якості освітньої установи», «Технологічна компетентність провідних консультантів» тощо (ENQA full members).

Отже, дослідження організації професійної підготовки експертів у галузі освіти у Латвійській Республіці та Російській Федерації показало, що така підготовка у визначених країнах проводиться систематично та характеризується довготривалістю форм підготовки. Професійну діяльність експертів у галузі освіти у третій групі країн також регламентують Етичні кодекси, розроблені національними агентствами із забезпечення якості освіти.

Тенденції професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи. Проведений аналіз східноєвропейського досвіду підготовки експертів у галузі освіти дає можливість визначити ключові тенденції такої підготовки. Відтак нами виявлено тенденції професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи та виокремлено загальні (характерні для всіх країн) та специфічні (притаманні окремим країнам) тенденції.

До загальних віднесено: спрямованість підготовки експертів на забезпечення якості освіти; здійснення професійної підготовки експертів у магістратурі, системі післядипломної освіти, недержавних організаціях; використання семінарів, тренінгів та конференцій як форм підготовки експертів; орієнтація на обрання кандидатів в експерти з числа досвідчених освітян зі стажем та досвідом роботи; відбір кандидатів в експерти закладами освіти, конференціями ректорів, науковими школами та університетами, парламентами студентів, національними науковими асоціаціями та організаціями роботодавців; упровадження, як

нормативного документу, Кодексу етики щодо професійної діяльності експертів у галузі освіти; забезпечення державного та громадського контролю за діяльністю експертів; спрямованість міжнародного співробітництва на обмін досвідом експертної діяльності в освіті (Tryhub, 2017, p. 212).

До специфічних тенденцій професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи віднесено: наявність системи обов'язкового навчання кандидатів до реєстру експертів у галузі освіти (Республіка Словенія); проходження експертами вступного інструктажу / брифінгу (Литовська Республіка); упровадження річних тренінгів для розвитку необхідних знань, умінь та навичок експертної діяльності (Республіка Естонія); підготовка експертів на рівні магістратури у закладах вищої освіти за спеціалізаціями «Кар'єрний радник» та «Інституціональний менеджер» (Латвійська Республіка); професійна підготовка експертів за різними формами (семінари, курси підвищення кваліфікації, аспірантура) (Російська Федерація) (Tryhub, 2017, p. 213).

Висновки. У дослідженні здійснено аналіз підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи, до яких віднесено: Латвійську Республіку, Литовську Республіку, Республіку Болгарія, Республіку Естонія, Республіку Польща, Республіку Словаччина, Республіку Словенія, Республіку Угорщина, Румунію, Чеську Республіку та європейську частину Російської Федерації. Для дослідження тенденцій професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи країни класифіковано за такими ознаками: систематичність та тривалість професійної підготовки експертів у галузі освіти. Досліджено тенденції професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи. Визначено загальні та специфічні тенденції професійної підготовки експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи. Подальшого вивчення потребує професійна підготовка експертів у галузі освіти у провідних країнах світу, зокрема: Сполучених Штатах Америки, Великобританії, Федеративній Республіці Німеччина тощо.

Зміст статті відображає виключно думку авторів, Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури та Європейська Комісія не несуть відповідальності за використання інформації, що міститься у статті.

References

- About HAC. Retrieved from http://www.mab.hu/web/index.php?option=com_content&view=article&id=224&Itemid=733&lang=en (eng).
- ARACIS Council. Retrieved from <http://www.aracis.ro/en/organisation/aracis-structure/aracis-council/> (eng).
- Desyatov, T. M. (2006). *Tendencies of continuing education development in Eastern European Countries (late XX century)*: Candidate's thesis: 13.00.01. Kyiv, Ukraine (ukr).
- EKKA. Retrieved from <http://ekka.archimedes.ee/en/universities/external-evaluation-higher-education-estonia/> (eng).
- ENQA full members. Retrieved from <http://www.enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members/> (eng).
- NAKVIS Experts. Retrieved from <http://test.nakvis.si/en-GB/Content/Details/9> (eng).

- Ognevyuk, V., & Sysoieva, S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. *The advanced science journal*, 6, 98–103, DOI: 10.15550/ASJ.2015.06.098 (eng).
- Polska Komisja Akredytacyjna*. Retrieved from <http://www.pka.edu.pl/kompetencje/> (eng).
- Poslání Akreditační*. Retrieved from <http://www.akreditacnikomise.cz/en/> (eng).
- Strategy And Quality Policy SKVC*. Retrieved from http://www.skvc.lt/default/en/strategy_policy (eng).
- Structure of National Evaluation and Accreditation Agency*. Retrieved from <http://www.neaa.government.bg/index.php/en/about-us-3/structure> (eng).
- Tryhub, I. I. (2017). *Professional training of experts in the field of education in countries of Eastern Europe* : Candidate's thesis : 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).

ПОДГОТОВКА ЕКСПЕРТОВ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Тригуб Илона, кандидат педагогических наук,
научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории освитологии,
Киевский университет имени Бориса Гринченко,
ул. Тимошенко, 13-б, 04212 Киев, Украина, i.tryhub@kubg.edu.ua

В статье осуществлен анализ опыта подготовки экспертов в области образования в восточноевропейских странах. Исследование опыта стран Восточной Европы (Латвийская Республика, Литовская Республика, Республика Болгария, Республика Эстония, Республика Польша, Республика Словакия, Республика Словения, Республика Венгрия, Румыния, Чехия и европейская часть Российской Федерации) позволило определить признаки классификации стран Восточной Европы по исследованию профессиональной подготовки экспертов в области образования (систематичность и длительность подготовки). Автором статьи выявлены тенденции профессиональной подготовки экспертов в области образования в странах Восточной Европы, такие как: общие и специфические.

Ключевые слова: профессиональная подготовка; страны Восточной Европы; эксперт в области образования.

THE EXPERIENCE OF TRAINING EXPERTS IN THE FIELD OF EDUCATION IN EASTERN EUROPE

Tryhub Ilona, PhD (Pedagogy),
Researcher, Scientific-Research Laboratory of Educology,
Borys Grinchenko Kyiv University,
13-b Tymoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine, i.tryhub@kubg.edu.ua

In the article has been singled out features of the classification of Eastern Europe countries according to the professional training of experts in the field of education (systematicity and length of training); founded the tendencies of professional training of experts in the field of education in countries of Eastern Europe: general tendencies (in particular: orientation of training of experts in the field of education in quality assurance; implementation of professional training of experts in the field of education in masters training, postgraduate education and non-governmental organizations; the introduction of seminars, workshops and conferences as forms of training of experts in the field of education; election of future experts in the field of education among experienced teachers; election of candidates are offered by universities, rectors conferences, schools and universities, students parliaments, national academic associations and employers' organizations; implementation of the official Code of Ethics in professional activities of experts in the field of education; introduction of state and public control over the activity of experts in the field of education; exchange of experience of expert activity in the international cooperation); specific tendencies (in particular: entrance examination / briefing by experts in the field of education (the Republic of Lithuania); preparation of experts in the field of education at the level of the master's degree in higher educational institutions (the Republic of Latvia); professional training of experts in the field of education in different forms (seminars, advanced training courses, postgraduate studies) (Russian Federation) etc.

Key words: Eastern Europe countries; expert in the field of education; professional training.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2019
Прийнято до друку 25.04.2019